

Merve İNCE¹

Orcid: 0000-0003-0426-441X

Leyla KHORSHID²

Orcid: 0000-0001-7101-9014

¹Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sağlık Bilimleri
Fakültesi, Hemşirelik Esasları A.D., Burdur,
Türkiye.

²Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi,
Hemşirelik Esasları A.D., İzmir, Türkiye.

Sorumlu Yazar (Corresponding Author):

Merve İNCE

merveince@mehmetakif.edu.tr

Anahtar Sözcükler: Hemşirelik;
öğrenci; klinik; uygulama

Keywords: Nursing; student;
clinic; practice.

Hemşirelik Son Sınıf Öğrencilerinin Klinik Uygulamalarda Kaygılı Olduğu Durumlar ve Karşılaştıkları Güçlükler *Anxious Situations and Difficulties Encountered by Nursing Senior Students in Clinical Practice*

Gönderilme Tarihi: 16 Mart 2023

Kabul Tarihi: 22 Şubat 2024

ÖZ

Amaç: Bu araştırma, İzmir ilinde bir hemşirelik fakültesinde okuyan son sınıf öğrencilerinin klinik uygulamalarda kaygılı olduğu durumlar ve karşılaştıkları güçlükleri belirlemek için yapılmıştır.

Yöntem: Tanımlayıcı türde olan bu araştırma 1 Mart 2020- 31 Mayıs 2020 tarihleri arasında İzmir ilinde bir hemşirelik fakültesinde yürütülmüştür. Araştırmanın evrenini, belirtilen tarihler arasındaki 291 hemşirelik son sınıf öğrencisi, örneklemini ise çalışmaya katılmayı kabul eden 111 hemşirelik öğrencisi oluşturmuştur. Veriler, literatür ışığında araştırmacılar tarafından hazırlanan Tanıtıcı Bilgi Formu ve Klinik Uygulamalarda Yaşanan Güçlükler Formu kullanılarak toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde yüzde, aritmetik ortalama analizi kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmada öğrencilerin, %67.6' sının hemşirelik bölümüne isteyerek geldiği, %77.5'inin bu bölümde okumaktan memnun olduğu, %72.9'unun klinik uygulamalarda kendini kaygılı hissettiği, %40.5'inin sorumlulukları dışında kendilerinden bazı görevlerin talep edildiği, %28.8'inin hemşirelerle sorun yaşadığı bulunmuştur. Ancak öğrencilere klinik uygulamalarda yaşanan tüm güçlüklerin çözümünde hemşirelerden destek görme durumları sorgulandığında hemşirelerin %97'sinin destek verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç: Çalışma sonuçları incelendiğinde hemşirelik son sınıf öğrencilerinin klinik uygulamalarda en çok yanlış bir uygulama yapmaktan ve özellikle ilaç uygulamalarında hata yapmaktan kaygılı oldukları, hemşirelik öğrencilerinden sorumluluk dışında görev istenmesinin strese neden olduğu bulunmuş olup, çalışma sonucunda belirlenen güçlüklerin çözümünde okul-hastane iş birliğinin sağlanması ve ortak kararların alındığı düzenleme çalışmaları yapılması tavsiye edilmektedir.

ABSTRACT

Objective: This study aims to determine the anxious situations and difficulties encountered by senior students in a nursing faculty in İzmir.

Methods: This descriptive study was conducted in a nursing faculty in İzmir between March 1, 2020, and May 31, 2020. The study population consisted of 291 senior nursing students between the specified dates, and the sample consisted of 111 students who agreed to participate. The data were collected using the Introductory Information Form and the Difficulties Experienced in Clinical Practices form prepared by the researchers in light of the literature. Percentage and arithmetic mean analysis were used in the evaluation of the data.

Results: In the study, 67.6% of the students willingly came to the nursing department, 77.5% were satisfied with the department, 72.9% felt uneasy in clinical practices, 40.5% are asked for some duties other than their responsibilities, and 28.8% had problems with nurses. Additionally, 97% of nurses provided support to students.

Conclusion: When the results of the study were examined, it was found that the nursing students were most worried about making wrong practices in clinical practices and especially mistakes in drug administration, and it was found that asking nursing students out of responsibility, causes stress. It is recommended to carry out regulatory studies where joint decisions are made.

Kaynak Gösterimi: İnce, M., Khorshid, L., (2024). Hemşirelik Son Sınıf Öğrencilerinin Klinik Uygulamalarda Kaygılı Olduğu Durumlar ve Karşılaştıkları Güçlükler. *EGEHFD*, 40(3), 357-365. Doi: 10.53490/egehemsire.1266346

How to cite: İnce, M., Khorshid, L., (2024). Anxious Situations and Difficulties Encountered by Nursing Senior Students in Clinical Practice. *JEUNF*, 40(3), 357-365. Doi: 10.53490/egehemsire.1266346

GİRİŞ

Hemşirelik eğitiminde, teorik eğitim yaklaşımıyla birlikte uygulamalı eğitim de yer almaktadır. Uygulamalı eğitimin amacı hemşirelik öğrencilerine profesyonel hemşirelik anlayışını benimseterek hemşirelik mesleğinde gerekli ve vazgeçilmez olan tutum ve davranışları kazandırmaktır (Polat, Ayyıldız, Çınar ve Afşar Doğrusöz, 2018). Hemşirelik daha çok uygulamaya dayalı bir disiplindir. Bu nedenle, hastaların klinik ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini sağlamak için tüm hemşirelik öğrencileri ve klinik hemşireleri için birtakım klinik uygulamalar gereklidir (Shahsavari ve diğerleri, 2017). Teorik bilgilere ek olarak yapılan bu uygulamalar öğrencilerin sonraki meslek yaşantılarında sorumluluk duygusunu geliştirmektedir (Aydoğan, 2016).

Klinik ortam, öğrencilerin öğrenme isteklerini sürdürmelerine yardımcı olan, yeni bilgilerin öğrenilmesi ve gerçek durumlarda becerilerin uygulanmasını sağlamaktadır (Bourgeois, Drayton ve Brown, 2011). Klinik uygulama, mezuniyet öncesi hemşirelik öğrencileri için öğretme ve öğrenmenin önemli bir bileşenidir. Bu nedenle klinik uygulama her zaman hemşirelik eğitiminin önemli bir bölümü olarak görülmüştür. Klinik eğitim alanında hemşirelik öğrencileri temel klinik becerilerini geliştirme ve uygulama fırsatı bulmaktadır (Paul ve diğerleri, 2011; Chana, Tanga, Choia, Liua ve Taylor-Piliaeb, 2018). Klinik uygulama deneyimlerinin öğrencileri önemli ölçüde klinik hemşireliğe hazırladığı yadsınamaz bir gerçektir (Kenny, Reeve ve Hall, 2015). Klinik uygulama öğrencilere rol modellerini gözlemleyerek ve sorumluluk alarak uygulama yapabilme, hastayı gözlemleyerek klinik tablosuna göre karar verme ve bir ekip üyesi olarak çalışabilme fırsatı sağlamaktadır (Bayar, Çadır ve Bayar, 2009).

Hemşirelik öğrencilerinin hem öğrenmesini sağladığı hem de temel hemşirelik becerileri ve niteliklerini kazanmalarına, geliştirmelerine ve uygulamalarına olanak sağladığı için, klinik öğrenme literatür tarafından da desteklenmektedir (Lúanaigh, 2015). Ayrıca klinik ortamın bir işyerinden daha fazlası olduğu ve sadece öğrencilerin daha önce sınıfta veya laboratuvarında kazandıkları bilgi ve becerilerini göstermek ve uygulamak için bir alandan ziyade üç boyutlu öğrenme için bir fırsat sağladığı düşüncesi yaygın kabul görmektedir (Lúanaigh, 2015). Hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamaları ile ilgili çalışmalarda saptanan bir dizi stres ve kaygı kaynağı olduğu bulunmuştur. Bunlar arasında klinik ortam, öğrenilenler ile klinik ortamda uygulananlar arasındaki uyumsuzluk, hata yapma korkusu, klinik personelin öğrencilere karşı tutumları, zaman kısıtlamaları, mesleki bilgi ve beceri eksikliği, öğrencilerin klinik personel ile etkileşimi gibi birçok faktör yer almaktadır. Tüm bu faktörlerin, öğrencilerde anksiyetenin artmasına ve klinikte güven eksikliğine neden olduğu tespit edilmiştir (Watt ve diğerleri, 2015).

Ülkemizde de klinik uygulama ile ilgili öğrenme ortamında çeşitli güçlükler yaşanmaktadır ve hemşirelik bölümünde eğitim gören öğrencilerin, uygulama alanında karşılaştıkları bu güçlüklerin öğrencilerin hemşirelik mesleğine yönelik düşünce ve tutumlarını olumsuz anlamda etkilediği bilinmektedir (Bayır ve diğerleri, 2020). Bu araştırma, İzmir ilinde bir fakültede okuyan hemşirelik bölümü öğrencilerinin klinik uygulamalarda kaygılı olduğu durumlar ve karşılaştıkları güçlükleri belirlemek için gerçekleştirilmiştir.

YÖNTEM

Araştırmanın Tipi

Bu araştırma, İzmir ilinde bir hemşirelik fakültesinde okuyan son sınıf öğrencilerinin klinik uygulamalarda kaygılı olduğu durumlar ve karşılaştıkları güçlükleri belirlemek amacıyla tanımlayıcı olarak yapılmıştır.

Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini 2019-2020 eğitim öğretim yılında İzmir ilinde bir hemşirelik fakültesinde okuyan 291 son sınıf hemşirelik öğrencileri oluşturmuştur. Ancak tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 pandemisinden dolayı yüz yüze görüşmeler kısıtlandığından, evrenin %38.14'üne ulaşılarak araştırmanın örneklemi 96 kadın ve 15 erkek olmak üzere toplam 111 öğrenci oluşturmuştur.

Veri Toplama

Araştırmanın verileri 1 Mart-31 Mayıs 2020 tarihleri arasında çevrimiçi anket yöntemi kullanılarak toplanmıştır.

Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında araştırmacılar tarafından oluşturulan Tanıtıcı Bilgi Formu ve Klinik Uygulamalarda Yaşanan Güçlükler anketi uygulanmıştır. Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerini sorgulayan Tanıtıcı Bilgi Formu; yaş, cinsiyet, bölümü isteyerek seçme durumu ve seçme nedeni, bölümde okumaktan memnuniyet durumu sorularını içeren 5 sorudan oluşmaktadır. Ayrıca veri toplamada klinik uygulamalarda hemşirelik öğrencilerinin deneyimlediği güçlükleri belirlemek amacıyla araştırmacılar tarafından oluşturulan toplam 27 sorunun bulunduğu Klinik Uygulamalarda Yaşanan Güçlükler Anketi de kullanılmıştır. Anket, klinik ortamda öğrencilerin en sık karşılaştıkları sorunlar, sorunların en çok kimlerle yaşandığı, öğrencilerin klinik ortamda kaygı hissedip hissetmedikleri, hangi uygulamalarda kaygı hissettikleri, öğrencilerin klinik ortamda yaşanan sorunlar karşısında destek görme durumları gibi sorulardan oluşmaktadır.

Verilerin Değerlendirilmesi

Araştırmadan elde edilen verilerin analizinde SPSS for Windows 21.0 paket istatistik programı kullanılmıştır. Verilerin analizi tanımlayıcı istatistikler (sayı, yüzde) ile değerlendirilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırma kapsamında Ege Üniversitesi Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği kurulundan (30.01.2020 tarih ve 528 protokol nolu 01/23 numaralı kararı) ve çalışmanın yapıldığı kurumdan gerekli izinler alınmıştır.

BULGULAR

Yapılan araştırmada hemşirelik son sınıf öğrencilerinin yaş ortalamasının 23.4 ± 1.7 yıl olduğu, öğrencilerinin cinsiyet değerlendirmesinde %86.5'inin kadın olduğu, %67.6'sının hemşirelik bölümüne isteyerek geldiği, %38.7'sinin iş imkanının fazla olması nedeniyle hemşirelik bölümünü seçtiği, yine öğrencilerin hemşirelik bölümünde okumaktan memnun olma durumları sorgulandığında %77.5'inin bu bölümde okumaktan memnun olduğu görülmüştür (Tablo 1).

Tablo 1. Hemşirelik Son Sınıf Öğrencilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri

Sosyo-Demografik Özellikler (n=111)	n	%
Cinsiyet		
Kadın	96	86.5
Erkek	15	13.5
Bölümü isteyerek mi seçtiniz?		
Evet	75	67.6
Hayır	18	16.2
Yanıtsız	18	16.2
Bölümü tercih sebebiniz?		
Puanımın yeterli olması	33	29.7
İş olanağının fazla olması	43	38.7
Mesleği sevme	28	25.2
Ailenin önermesi	7	6.4
Bölümde okumaktan memnun musunuz?		
Memnunum	86	77.5
Memnun Değilim	2	1.8
Kararsızım	23	20.7

Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin klinik uygulamalarda kendilerini kaygılı hissedip hissetmedikleri sorgulanmıştır ve %72.9'unun kaygılı hissettiği bulunmuştur. Öğrencilerin klinik uygulamalarda kendilerini kaygılı hissetme nedenleri Tablo 2' de detaylı olarak verilmiştir. Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin klinik uygulamalarda hastaya girişim yapmaktan kaygı duyma durumları sorgulanmış, %37.8'inin kaygılı olduğu bulunmuştur. Öğrencilerin yapmaktan kaygı duydukları girişimler Tablo 3'te detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 2. Hemşirelik Son Sınıf Öğrencilerinin Klinik Uygulamalarda Kendilerini Kaygılı Hissetme Nedenleri

Kaygılı Hissetme Nedenleri (n=81)	n	%
Yanlış bir uygulama yapma olasılığı	28	34.6
Hemşirelerin olumsuz tutumu	11	13.6
Yeterli deneyime sahip olmama	16	19.8
Yeni bir ortamda bulunma ve yeni insanlar ile karşılaşma	13	16.0
Klinikten sorumlu öğretim elemanlarının olumsuz tutumu	3	3.7
Hasta ve hasta yakınlarının tutumu	5	6.2
Şiddete maruz kalacağını düşünme	1	1.2
Klinik uygulama süresinin yetersiz olması	1	1.2
Mesleğin getirdiği sorumluluklar	3	3.7
Toplam	81	100.0

Tablo 3. Hemşirelik Son Sınıf Öğrencilerinin Kaygılı Olduğu Girişimler

Kaygılı Olduğu Girişimler (n=42)	n	%
İlaç uygulamaları	20	47.6
IV kateterizasyon	11	26.2
Kan alma	1	2.4
Kan transfüzyonu	1	2.4
Aspirasyon	3	7.1
Üriner kateterizasyon	1	2.4
İzolasyondaki hasta bakımı	5	11.9
Toplam	42	100.0

Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin klinik uygulamalarda fiziksel ortam açısından güçlük yaşayıp yaşamadıkları sorgulanmıştır. Güçlük yaşayan öğrencilerin hangi durumlardan kaynaklı güçlük yaşadıkları ve yüzdeleri Tablo 4'te detaylı olarak verilmiştir. Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin %93.7' si teorik olarak işlenen girişimleri klinikte uygulama fırsatı bulduklarını belirtmiştir.

Tablo 4. Hemşirelik Son Sınıf Öğrencilerinin Fiziksel Ortamdan Kaynaklı Yaşadığı Güçlükler

Fiziksel Ortamdan Kaynaklı Yaşanan Güçlükler	n	%
Temin Edilmesinde Güçlük Yaşanan Malzemeler		
Eldiven	43	84.3
Enjektör	4	7.8
Kesici-delici alet kutusu	1	2.0
Maske	3	5.9

Öğrencilerin %40,5'i kendilerinden hemşirelik mesleğinin sorumlulukları dışında bazı görevler talep edildiğini bildirmiştir. Öğrencilerin %20,7'si bu uygulamaların evrak/belge doldurma ve taşıma, %13,5'i hasta transferi, %3,6'sı kişisel işlerini yapma, %2,7'si malzeme taşıma gibi görevler olduğu saptanmıştır. Öğrencilerin klinik çalışanları ile güçlük yaşama oranları ve hemşirelerle yaşadıkları güçlüklerin nedenleri Tablo 5'te detaylı olarak verilmiştir.

Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin klinik uygulamalarda yaşanan tüm güçlüklerin çözümünde hemşirelerden destek görme durumları sorgulandığında hemşirelerin %97'sinin öğrencilere destek verdiği sonucuna ulaşılmıştır.

Tablo 5. Hemşirelik Son Sınıf Öğrencilerinin Klinik Çalışanları ile Güçlük Yaşama Durumu

Hemşirelik süreci hazırlarken bilgiye ulaşmada güçlük	n	%
Yaşadım	26	23.4
Yaşamadım	85	76.6
Giyinme odası temin edildi mi?		
Evet	53	47.7
Hayır	58	52.3
Personel tuvaleti kullanabildiniz mi?		
Evet	96	86.5
Hayır	15	13.5
Klinik uygulamalardaki öğrenci sayısı		
Fazla	80	72.1
Fazla değil	31	27.9
Klinik Çalışanları ile Güçlük Yaşama Durumu		
Hemşire ile güçlük		
Yaşadım	32	28.8
Yaşamadım	79	71.2
Hemşirelerle yaşadığımız güçlükler nelerdir?		
Meslektaş olarak görülmemek	18	56.3
İletişim kurulmaması	5	15.6
Fazla iş beklentisi	9	28.1
Hekim ile güçlük yaşadınız mı?		
Evet	5	4.5
Hayır	106	95.5
Hasta veya hasta yakını ile güçlük yaşadınız mı?		
Evet	12	10.8
Hayır	89	80.2
Personel ile güçlük yaşadınız mı?		
Evet	4	3.6
Hayır	97	87.4

TARTIŞMA

Hemşirelik eğitiminde klinik uygulama, öğrenciler için yoğun geçmekte ve strese neden olmaktadır. Klinik uygulamalarda öğrencilerin yaşadığı stres birçok nedenden kaynaklanabilmektedir (Doğan ve Yıldırım, 2019). Hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamalarda kaygılı olduğu durumlar ve karşılaştıkları güçlüklerin belirlenmesi, bu durum ve güçlüklerle öğrenciler açısından bakılarak gerekli çözümlerin getirilmesi, verilen eğitimin kalitesini arttırmada fayda sağlayacağı düşünülmektedir (Bayır ve diğerleri, 2020).

İzmir ilinde bir fakültede okuyan hemşirelik son sınıf öğrencilerinin klinik uygulamalarda kaygılı olduğu durumlar ve karşılaştıkları güçlükleri inceleyen çalışmamızda öğrencilerin demografik özelliklerine bakıldığında, çoğunun kadın olduğu, bölümü isteyerek seçtiği ve hemşirelik bölümünde olmaktan memnun oldukları belirlenmiştir. Çalışmamızda öğrencilerin %38.7'sinin iş olanağı fazla olduğu için hemşirelik mesleğini seçtiği görülmüştür. Benzer çalışmalarda da; öğrencilerin hemşirelik mesleğini isteyerek seçtiği ve iş imkanının fazla olması nedeniyle bu seçimi yaptıkları bulunmuştur (Karadağ, Parlar Kılıç, Ovayolu, Ovayolu ve Kayaaslan, 2013).

Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin klinik uygulamalarda kaygılı olma nedenlerine bakıldığında ilk maddeler arasında yanlış bir uygulama yapma olasılığı, yeterli deneyime sahip olmama, yeni bir ortamda bulunma ve hemşirelerin tutumu olduğu bulunmuştur. Kim'in 2003 yılında hemşirelik öğrencilerinin klinik ortamda kaygı yaratan durumlarla ilgili yaptığı çalışmada da bizim çalışmamızdaki gibi sonuçlar bulunmuş olup yanlış bir uygulama yapmak ve yeterli deneyime sahip olmamak ilk sıralarda yer almıştır. Jimenez ve diğerlerinin (2010) hemşirelik öğrencilerinde stres ve sağlığı inceledikleri çalışmada, mesleki bilgi ve beceri eksikliğinin yani yeterli deneyime sahip olmamanın öğrencilerde ana stres kaynağı olduğu bulunmuştur. Bayar ve diğerlerinin (2009) hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamaya yönelik düşünce ve kaygı düzeylerini araştırdıkları çalışmada, öğrencilerin klinik uygulama öncesi yüksek olan kaygı durumlarının 10 haftalık zaman sonunda azaldığı sonucuna varılmıştır. Yapılan başka bir çalışmada da klinik uygulamaya başlamadan önce hemşirelik öğrencilerin kaygılarının yüksek olduğu, klinikte zaman ilerledikçe kaygılarının giderek azaldığı bulunmuştur (Şirin, Kavak ve Ertem, 2003). Bu durum, hemşirelik öğrencilerinin, daha öncesinde hasta ve hastane ortamını bilmesine rağmen yeni ve farklı bir ortamda klinik uygulamaya çıkmasına bağlı olduğu düşünülmektedir. Yapılan çalışmaların sonuçlarını çalışmamızın sonuçları destekler niteliktedir. Gibbons ve diğerlerinin 2008 ve 2009 yıllarında hemşirelik öğrencileriyle yapmış oldukları çalışmalarında, öğrencilerde stres nedenleri arasında klinik personelin öğrencilere yönelik tutumları yer almıştır. Bizim çalışma sonucumuz bu sonucu destekler niteliktedir. Bu durumlarda klinik hemşiresinin, kliniklerde stres yaşayan öğrencilere klinik uygulama ortamında daha iyi rehberlik etmesi ve mevcut stres faktörlerini tanıması gerekmektedir. Böylece öğrenciler tarafından algılanan stres azalacak ve öğrencilerin klinik ortama alışma süreleri kısılacaktır. Klinikte hemşirelik öğrencileri özellikle de kendi meslektaşlarından bu şekilde destek ve kabul gördükleri zaman öğrenme tam anlamıyla gerçekleşmiş olacak ve doyum sağlanacaktır (Eskimez, Alparslan ve Öztunç, 2005).

Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin kaygılı olduğu girişimler incelendiğinde ilk sırada ilaç uygulamaları yer almaktadır. Reid-Searl ve diğerlerinin (2010) hemşirelik lisans öğrencilerinde ilaç hatalarına ramak kala durumları önlemek için doğrudan denetimin araştırıldığı bir çalışmada, sonuçlar bizim çalışmamızla benzerlik göstermiştir. Bunun nedeni olarak da ilaç güvenliği eğitiminin yeterli olmaması ve hemşirelik öğrencilerinin hastanede klinik hemşirelerinden yeterli denetim almamaları olduğu sonucuna varılmıştır (Reid-Searl, 2010). Musharyanti ve diğerlerinin (2019) hemşirelik öğrencilerinde ilaç hatalarına neden olan durumları araştırdıkları çalışmada klinik uygulama sırasında bilgi, beceri, uygun denetim ve uygun rol model eksikliğinin bu duruma neden olduğunu tespit edilmiştir. Bayındır ve diğerlerinin (2015) yapmış oldukları çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin büyük çoğunluğunun üçten fazla olacak şekilde başka birinin hazırladığı ilacı uyguladığı, yarısından fazlasının da ilaçların son kullanma tarihini kontrol etmeden uyguladığı ve oral ilaç uygulamalarında hastanın yanında beklemediği tespit edilmiştir. Karaca ve Açıkgöz'ün 2014 yılında hemşirelik öğrencilerinde yapmış olduğu çalışmada, öğrencilerin ilaç uygulama becerilerini yeterli bulma ve ilaç uygulama becerileri öğretiminden memnun kalma oranlarının %50'den az olduğu bulunmuştur. Zaybak ve diğerlerinin 2017 yılında hemşirelik öğrencilerinin ilaç uygulamalarına ilişkin bilgilerinin incelendiği çalışmada, hemşirelik öğrencilerinin ilaçlar ve ilaç uygulamaları ile ilgili teorik derslerin içerik ve süresini önemli derecede yetersiz buldukları sonucuna ulaşmışlardır. Bu sonuçlar bizim çalışmamızda neden ilaç uygulamalarının birinci sırada yer aldığını açıklamaktadır. İlaç uygulamalarının yer aldığı derslerin kapsamı ve süresinin artırılmasına ve öğrencilere ilaç güvenliğini etkili bir şekilde gerçekleştirmeleri için ilham verebilecek uygun rol modellere ihtiyaç duyulmaktadır (Vaismoradi, Salsali ve Marck, 2011).

Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin, fiziksel ortamdan kaynaklı yaşadığı güçlükler incelendiğinde öğrencilerin klinikte bulmakta zorlandığı malzeme, en çok eldiven olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrencilerin çoğunun hemşirelik süreci hazırlarken bilgiye ulaşmada güçlük yaşamadığı, öğrencilerin tamamına yakınının personel tuvaleti kullanabildiği, yarısından fazlasının da "giyinme odası temin edildi mi?" sorusuna hayır cevabı verdiği ve öğrencilerin %80'nin klinik uygulamalardaki öğrenci sayısını fazla bulduğu sonucuna varılmıştır. Aktaş

ve Karabulut'un hemşirelik öğrencilerinde yaptığı çalışmada fiziksel ortamın öğrencinin stres düzeyini ve klinik öğrenmeyi etkilediği bulunmuştur. Yapılan benzer çalışmalarda hemşirelik öğrencilerinin klinikteki malzemelerden kolaylıkla yararlanmadığı, bu durumda da girişimleri kendini vererek yapamadıkları bulunmuştur (Aydın ve Akgün Kostak, 2012; Polat ve diğerleri, 2018). Hemşirelik öğrencileri için özel alanların bulunmaması (giyinme odası, seminer odası vb.) öğrencilerin deneyimlerini etkileyen faktörler arasında yer almaktadır (Polat ve diğerleri, 2018; Taşcı, 2006). Bu sonuçlar çalışmamızla benzer özellikler göstermektedir.

Hemşirelik öğrencilerinin sorumlulukları dışında istenen uygulamalar incelendiğinde, ilk sırada evrak/ belge doldurma ve taşımanın yer aldığı görülmektedir. Polat ve diğerlerinin (2018) yapmış oldukları çalışmada öğrencilerden, "klinikte hasta ile ilgili olmayan işleri de yapmaları bekleniyor" söylemine öğrencilerin %58.6'sı katılmadığı, %28.2'si katıldığı bulunmuştur. Literatürde hemşirelik öğrencilerinin sorumlulukları dışında istenen uygulamalar ile ilgili çalışmalar incelendiğinde Aydın ve Argun'un 2010 yılında yapmış oldukları çalışmada, öğrencilerin %36.8'inin görev dışı sorumluluklar aldığı (evrak taşıma, laboratuvara veya röntgene hasta götürme gibi) saptanmıştır. Bu oranlar bizim çalışmamızla benzerlik göstermektedir. Öner Altıok ve Üstün'ün 2013 yılında yaptıkları çalışmada hemşirelik öğrencilerinin sorumlulukları dışında istenen uygulamalarda bulunmalarının, öğrencilerde strese neden olduğunu ifade edilmiştir.

Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin klinik çalışanları ile günlük yaşama durumları sorgulandığında, öğrencilerin tamamına yakınının hekimlerle sorun yaşamadığı, öğrencilerin %80.2'sinin hasta veya hasta yakını ile sorun yaşamadığı, öğrencilerin %87.4'ünün personel ile sorun yaşamadığı tespit edilmiştir. Hemşirelik öğrencilerinin büyük çoğunluğunun diğer sağlık personelleri, hasta ve hasta yakınları ile sorun yaşamadığı görülmüştür.

Öğrencilere hemşirelerle günlük yaşama durumları sorulduğunda, öğrencilerin %28.8'inin sorun yaşadığı ve bu sorunların sırasıyla klinik hemşirelerinin hemşirelik öğrencilerini, meslektaş olarak görmemeleri, gereğinden fazla uygulama yapma beklentileri ve öğrencilerle iletişim kurmamaları olduğu bulunmuştur. Karadağ ve diğerlerinin (2013) yapmış olduğu çalışmada klinikte öğrencilerin %47.3'lük oranda en fazla hemşireler ile sorun yaşadığı sonucuna varılmıştır. Biçer ve diğerlerinin 2015 yılında hemşireler ve hemşirelik öğrencileri ile yapmış oldukları çalışmada, hemşirelerin %68.2'si öğrenci hemşireleri meslektaş olarak gördükleri ve o şekilde davrandıklarını ifade ederken, öğrencilerin %70.2'si meslektaş olarak görülmediklerini, yine aynı çalışmada hemşirelerin büyük çoğunluğunun öğrencilerle yardımcı iletişim yöntemlerini kullandıklarını ifade ederken, öğrencilerin neredeyse yarısı hemşirelerin yardımcı olmayan iletişim yöntemlerini kullandıklarını ifade etmiştir. Yapılan başka bir çalışmada, hemşirelik öğrencileri ve klinik hemşireleri arasındaki iletişimin orta derecede olduğu bulunmuştur (Dikmen Aydın, 2017). Öğrencilerin yanıtları incelendiğinde verilen yanıtlar yönünden bu çalışma ile bizim çalışmamız paralellik göstermektedir. Yapılan bir başka çalışmada hemşirelerin ve sağlık personellerinin klinik ortamda mümkün olduğu kadar hemşirelik öğrencileri ile iletişime geçmesinin, öğrencilerin motivasyonunu önemli ölçüde arttırdığı bulunmuştur (Elçigil ve Sarı, 2012). Literatür incelendiğinde hemşireler, öğrenci hemşirelerden gereğinden fazla uygulama ve sorumlulukları dışında iş yapmalarını beklemektedir (Aydın ve Argun, 2010; Polat ve diğerleri, 2018).

Hemşirelerle yapılan bir çalışmada, hemşirelerin %15.5'inin öğrencilerden, kendilerine yardımcı olmaları yönünde beklenti içinde oldukları bulunmuştur (Ünsal, Koçak, Gözüm, İpek ve Uygur, 2002). Klinik uygulama ile ilgili hemşirelik öğrencilerinde yapılan başka bir çalışmada, klinik hemşireleri tarafından öğrencilerin iş yükünü hafifleten bir eleman olarak görüldükleri bulunmuştur (Dikmen Aydın, 2017). Gereğinden fazla ve sorumluluk dışı olan işler öğrencilere ekstra yük olmakta ve zaman kaybettirmektedir. Bu durum öğrencilerin klinik uygulamalarda stres yaşamalarına neden olmaktadır (Altıok ve Üstün, 2013).

Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin tamamına yakını klinik uygulama sırasında hemşirelerin herhangi bir güçlük yaşamaları durumunda kendilerine destek olduğunu bildirmiştir. Hemşirelik öğrencilerin kliniklerine ilişkin görüşlerinin incelendiği bir çalışmada hemşirelik öğrencileri, hemşirelerin klinikte öğrencileri cesaretlendirmesini, destek sağlamasını ve pozitif geri bildirim vermesini beklediklerini bildirmiştir (Kapucu ve Bulut, 2011). Hemşirelerin desteği hemşirelik öğrencileri için kliniğe ve mesleğe uyum sağlamada çok büyük önem arz etmektedir.

SONUÇ

Çalışma sonuçları incelendiğinde hemşirelik son sınıf öğrencilerinin klinik uygulamalarda en çok yanlış bir uygulama yapmaktan ve özellikle ilaç uygulamalarında hata yapmaktan kaygılı oldukları bulunmuştur. Klinik uygulamalarda öğrencilerin ilaç hatalarını önlemek için teorik derslerde ilaç hazırlama konusunun etkili bir şekilde öğretilmesi ve klinik öğretim görevlisi veya klinik hemşiresi denetiminde ilaç uygulanması tavsiye edilmektedir. Hemşirelik öğrencilerinden sorumluluk dışında görev istenmesi strese neden olduğu için bu durumlarda ihtiyaç

halinde hastane personelinden yardım istenmelidir. Hemşireler ve hemşirelik öğrencileri arasında güçlü ve etkili bir iletişimin olması öğrencilerin öğrenme motivasyonunu arttıracaktır. Bu bağlamda hem öğrencilere, hem de hemşirelere iletişim becerilerini arttıracak eğitimler verilebilir.

Hemşirelik son sınıf öğrencilerinin klinik uygulamalarda kaygılı olduğu durumlar ve karşılaştıkları güçlükleri incelediğimiz çalışma sonucunda, hemşirelik öğrencilerinin klinikte kaygılı olduğu durumlara ve yaşanan güçlüklerle yönelik akademisyenlerin ve klinik hemşirelerin çözüm önerileri getirmeleri, klinik uygulamaya çıkan son sınıf öğrencileri ile klinik uygulama boyunca belirli aralıklarla geri bildirim toplantılarının yapılması, okul-hastane iş birliğinin sağlanması ve ortak kararların alındığı düzenleme çalışmalarının yapılması tavsiye edilmektedir. Elde edilen verilerin araştırma konusu ile ilgili önemli ölçüde bilgi sağladığı düşünülmektedir. Benzer konu ile ilgili araştırma yapacak araştırmacılara farklı örneklem gruplarında ve farklı tasarımlarda çalışmaları önerilmektedir.

Yazar Katkıları: Fikir ve tasarım: L.K., M.İ. Veri toplama: M.İ. Veri analizi ve yorumlama: L.K., M.İ. Makale yazımı: L.K., M.İ. Eleştirel inceleme: L.K.

Çıkar Çatışması: Yazar/lar çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Finansman: Yazar/lar çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmişlerdir.

KAYNAKLAR

- Akgün Kostak, M., Aras, T., Akarsu, Ö. (2012). Opinions of nursing students about clinic nurses's contributions related to their clinical education. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 2, 39-46.
- Aydın, M.F., Argun, M.Ş. (2010). Bitlis Eren Üniversitesi Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik bölümü öğrencilerinin hastane uygulamalarından beklentileri ve karşılaştıkları sorunlar. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 1(4), 209-213.
- Aydoğan, S. (2016). Hemşirelik öğrencilerinin klinik beceri kazanmaları sırasında karşılaştıkları etik problemler. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 3(2),120-123.
- Bayar, K., Çadır, G., Bayar, B. (2009). Hemşirelik öğrencilerinin klinik uygulamaya yönelik düşünce ve kaygı düzeylerinin belirlenmesi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(1),37-42.
- Bayındır Çevik, A., Demirci, A., Güven, Z. (2015). Hemşirelik öğrencilerinin klinik eğitim sırasında yaptıkları ilaç uygulama hataları ve tıbbi hata farkındalıkları. *Acıbadem Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(3),152-59.
- Bayır, B., Özdemir, D., Palaz, G., Kaleli, H.B., Özcan, S.K., Ayvaz, S. (2020). Konya ilinde okuyan hemşirelik lisans öğrencilerinin klinik uygulamalarda karşılaştıkları zorlukların belirlenmesi. *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(1), 21-31.
- Biçer, S., Ceyhan, Y.Ş., Şahin, F. (2015). Hemşirelik öğrencileri ve klinik hemşirelerin klinik uygulamada öğrenciye yapılan rehberlik ile ilgili görüşleri. *Floran Nightingale Hemşirelik Dergisi*, 23(3), 215-223.
- Bourgeois, S., Drayton, N., Brown, A. (2011). An innovative model of supportive clinical teaching and learning for undergraduate nursing students: The cluster model. *Nurse Education in Practice*, 11,114-118.
- Chana, A.W.K, Tanga, F.W.K, Choia, K.C., Liua, T., Taylor-Piliaeb, R.E. (2018). Clinical learning experiences of nursing students using an innovative clinical partnership model: A non-randomized controlled trial. *Nurse Education Today*, 68,121-127.
- Dikmen Aydın, Y., Şahin Orak, N., Gürkan, A., Aslan, G., Demir, F. (2017). Hemşirelik öğrencilerinin klinik eğitimleri sırasında hemşirelerden aldığı desteğin değerlendirilmesi. G.O.P. Taksim E.A.H. *Jaren Hemşirelik Akademik Araştırma Dergisi*, 3(3), 109-15.
- Doğan, S., Yıldırım, D. (2019). Bir hemşirelik fakültesinde intörnlerin mesleki güdülenmeleri ve stres kaynakları ilişkisi. *STED*, 6(28),418-429.
- Elçigil, A., Sarı, H.Y. (2011). Facilitating factors in clinical education in nursing. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Elektronik Dergisi*, 4(2),67-71.
- Eskimez, Z., Alparslan, N., Öztunç, G. (2005). Hemşirelerin Adana sağlık yüksekokulu öğrencileri ve öğretim elemanlarının klinik uygulamalarına ilişkin görüşleri. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 8(3),30-39.
- Gibbons, C., Dempster, M., Moutray, M. (2008). Stress and eustress in nursing students. *Journal of Advanced Nursing*, 61(3), 282-290.
- Gibbons, C., Dempster, M., Moutray, M. (2009). Index of sources of stress in nursing students: a confirmatory factor analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 65(5), 1095-1102.
- Jimenez, C., Navia-Osorio, P.M., Vacas Diaz, C. (2010). Stress and health in novice and experienced nursing students. *Journal of Advanced Nursing*, 66(2), 442-45.
- Karaca, A., Açıkgöz, F. (2014). Hemşirelik öğrencilerinin ilaç dozu hesaplama becerileri ve ilaç uygulama hataları. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 17(2),110-116.
- Karadağ, G., Parlar Kılıç, S., Ovayolu, N., Ovayolu, Ö., Kayaaslan, H. (2013). Öğrenci hemşirelerin klinik uygulamada karşılaştıkları güçlükler ve klinik hemşireler hakkındaki görüşleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 12(6), 665-672.
- Kapucu, S., Bulut, H. (2011). Turkish nursing students' views of their clinical learning environment: a focus group study. *Pakistan Journal of Medical Sciences*, 27(5), 1149-1153.

- Kenny, P., Reeve, R., Hall, J. (2016). Satisfaction with nursing education, job satisfaction, and work intentions of new graduate nurses. *Nurse Education Today*, 36,230–235.
- Kim, K.H. (2003) Baccalaureate nursing students' experiences of anxiety producing situations in the clinical setting. *Contemporary Nurse*, 14(2), 145–155.
- Lúanaigh, PQ. (2015). Becoming a professional: What is the influence of registered nurses on nursing students' learning in the clinical environment? *Nurse Education in Practice*, 15,450-456.
- Musharyanti, L., Claramita, M., Haryanti, F., Dwiprahasto, I. (2019). Why do nursing students make medication errors? *Journal of Taibah University Medical Sciences*, 14(3), 282-288.
- Öner Altıok, H., Üstün, B. (2013). The stress sources of nursing students. *Educational Sciences: Theory&Practice*, 13(2), 760-766.
- Paul, P., Olson, J., Jackman, D., Gauthier, S., Gibson, B., Kabotoff, W., Weddell, A., Hungler, K. (2010). Perceptions of extrinsic factors that contribute to a nursing internship experience. *Nurse Education Today*, 31,763–767.
- Polat, Ş., Ayyıldız E.H., Çınar, G., Afşar Doğrusöz, L. (2018). Bir üniversite hastanesinde klinik uygulama yapan öğrenci hemşirelerin uygulama alanlarına yönelik görüşleri. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 5(2), 64-74.
- Reid-Searl, K., Moxham, L., Happell, B. (2010). Enhancing patient safety: the importance of direct supervision for avoiding medication errors and near misses by undergraduate nursing students. *International Journal of Nursing Practice*, 16(3), 225-232.
- Shahsavari, H., Ghiyasvandian, S., Houser, M.L., Zakerimoghadam, M., Kermanshahi, S.S.N., Torabi,S. (2017). Effect of a clinical skills refresher course on the clinical performance, anxiety and self-efficacy of the final year undergraduate nursing students. *Nurse Education in Practice*, 27,151-156.
- Şirin, A., Kavlak, O., Ertem, G. (2003). Doğumhane stajına çıkan öğrencilerin durumluk-sürekli kaygı düzeylerinin belirlenmesi. *C. Ü. Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 7(1), 27-32.
- Taşcı, K. (2006). Nursing students' evaluation of their maternity and women's health nursing class clinical practice. *Journal of Anatolian Nursing and Health Sciences*, 9, 52-61.
- Taşdelen, S., Zaybak, A. (2013). The determination the level of stress of nursing students during their first clinical experience. *Journal of Florence Nightingale*, 21, 101-106.
- Ünsal, A., Koçak, D., Gözüm, S., İpek, G., Uygur, H. (2002). Klinik hemşireleri gözüyle öğrenci hemşireler. *Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 5(2), 1-10.
- Vaismoradi, M., Salsali, M., Marck, P. (2011). Patient safety: nursing students' perspectives and the role of nursing education to provide safe care. *International Nursing Review*,58(4), 434-442.
- Watt, E., Murphy, M., MacDonald, L., Pascoe, E., Storen, H., Scanlon, A. (2016). An evaluation of a structured learning program as a component of the clinical practicum in undergraduate nurse education: A repeated measures analysis. *Nurse Education Today*, 36,172–177.